

Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Anden Afdeling)

9. december 2021 *

»Præjudiciel forelæggelse – direktiv 2003/88/EF – tilrettelæggelse af arbejdstiden – beskyttelse af arbejdstagernes sikkerhed og sundhed – artikel 7, stk. 1 – ret til årlig betalt ferie – lønnens størrelse – nedsat løn som følge af uarbejdsdygtighed«

I sag C-217/20,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF, indgivet af Rechtbank Overijssel (retten i første instans i Overijssel, Nederlandene) ved afgørelse af 20. maj 2020, indgået til Domstolen den 25. maj 2020, i sagen:

XXXX

mod

Staatssecretaris van Financiën,

har

DOMSTOLEN (Anden Afdeling),

sammensat af formanden for Første Afdeling, A. Arabadjiev, som fungerende formand for Anden Afdeling, og dommerne I. Ziemele (refererende dommer), T. von Danwitz, P.G. Xuereb og A. Kumin,

generaladvokat: G. Hogan,

justitssekretær: A. Calot Escobar,

på grundlag af den skriftlige forhandling,

efter at der er afgivet indlæg af:

- den nederlandske regering ved A.M. de Ree, K. Bulterman og J.M. Hoogveld, som befuldmægtigede,
- Europa-Kommissionen ved H. van Vliet og C. Valero, som befuldmægtigede,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 8. juli 2021,

* Processprog: nederlandsk.

afsagt følgende

Dom

- 1 Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af artikel 7 i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2003/88/EF af 4. november 2003 om visse aspekter i forbindelse med tilrettelæggelse af arbejdstiden (EUT 2003, L 299, s. 9).
- 2 Anmodningen er blevet indgivet i forbindelse med en tvist mellem sagsøgeren i hovedsagen og Staatssecretaris van Financiën (statssekretæren for finansielle anliggender, Nederlandene) vedrørende beregningen af den løn, som sagsøgeren har ret til under sin årlige betalte ferie.

Retsforskrifter

EU-retten

- 3 Anden og fjerde til sjette betragtning til direktiv 2003/88 har følgende ordlyd:
 - »(2) I henhold til [...] artikel 137 [EF] støtter og supplerer Fællesskabet medlemsstaternes indsats med henblik på at forbedre arbejdsmiljøet for at beskytte arbejdstagernes sundhed og sikkerhed. [...]

[...]

 - (4) Forbedring af arbejdstagernes sikkerhedsmæssige, hygiejnemæssige og sundhedsmæssige vilkår under arbejdet er et mål, der ikke bør underordnes rent økonomiske hensyn.
 - (5) Alle arbejdstagere bør have passende hvileperioder. [...]
 - (6) Der bør tages hensyn til Den Internationale Arbejdsorganisations principper om tilrettelæggelse af arbejdstiden, herunder om natarbejde.«
- 4 Dette direktivs artikel 1 med overskriften »Formål og anvendelsesområde« bestemmer:
 - »1. Dette direktiv indeholder minimumsforskrifter for sikkerhed og sundhed i forbindelse med tilrettelæggelse af arbejdstiden.
 2. Dette direktiv finder anvendelse på:
 - a) de minimale [...] årlige ferier [...]

[...]«
- 5 Direktivets artikel 7 med overskriften »Årlig ferie« fastsætter:
 - »1. Medlemsstaterne træffer de nødvendige foranstaltninger for at sikre, at alle arbejdstagere får en årlig betalt ferie af mindst fire ugers varighed i overensstemmelse med de kriterier for opnåelse og tildeling heraf, som er fastsat i national lovgivning og/eller praksis.

2. Den minimale årlige betalte ferieperiode kan ikke erstattes med en finansiel godtgørelse, medmindre arbejdsforholdet ophører.«

Nederlandsk ret

6 I henhold til artikel 22, stk. 1, i Algemeen Rijksambtenarenreglement (den almindelige tjenestemandsoverenskomst, herefter »ARAR«), i den affattelse, der finder anvendelse på tvisten i hovedsagen, har en tjenestemand ret til årlig ferie med fuld løn.

7 ARAR's artikel 37 fastsætter:

»1. I tilfælde af uarbejdsdygtighed som følge af sygdom har en tjenestemand ret til en fortsat udbetaling af vedkommendes løn i en periode på 52 uger. I tilfælde af at vedkommende fortsat er uarbejdsdygtig, har vedkommende ret til en fortsat betaling på 70% af vedkommendes løn.

[...]

5. Som en undtagelse til stk. 1 har tjenestemænd selv efter afslutningen af den periode på 52 uger, der nævnes i stk. 1, ret til fortsat betaling af vedkommendes løn for det antal timer, der er blevet udført eller kunne være blevet udført af vedkommende, såfremt vedkommende var blevet tilbudt dette arbejde.«

Tvisten i hovedsagen og de præjudicielle spørgsmål

8 Sagsøgeren i hovedsagen er ansat ved Belastingdienst (de nederlandske skattemyndigheder). Siden den 24. november 2015 blev sagsøgeren erklæret delvist uarbejdsdygtig i en længerevarende periode som følge af sygdom og har deltaget i et program i forbindelse med genoptagelsen af sit arbejde.

9 I henhold til ARAR's artikel 37, stk. 1, modtog sagsøgeren i hovedsagen sin fulde løn i løbet af det første år, hvor han var uarbejdsdygtig, dvs. indtil den 24. november 2016, og derefter 70% af lønnen siden denne dato. Sagsøgeren har dog, i henhold til artikel 37, stk. 5, bevaret sin fulde løn for de timer, hvor sagsøgeren har været arbejdsdygtig.

10 Under den årlige ferie, som sagsøgeren i hovedsagen havde afholdt fra den 25. juli til den 17. august 2017, fik han udbetalt en godtgørelse svarende til den løn, han havde oppebåret siden den 24. november 2016, nemlig 70% af hans løn for de timer, der svarede til hans uarbejdsdygtighed, og 100% af lønnen for de timer, hvor han blev anset for at være arbejdsdygtig.

11 Ved en klage indgivet til statssekretæren for finansielle anliggender anfægtede sagsøgeren i hovedsagen størrelsen af denne løn, idet han gjorde gældende, at han under denne ferie skulle have modtaget sin fulde løn. Statssekretæren for finansielle anliggender afviste klagen ved afgørelse af 13. oktober 2017, hvorefter sagsøgeren i hovedsagen anlagde sag til prøvelse af denne afgørelse ved den forelæggende ret, Rechtbank Overijssel (retten i første instans i Overijssel, Nederlandene).

12 Denne ret bemærkede, at i henhold til ARAR's artikel 22, stk. 1, har tjenestemanden hvert år ret til betalt ferie med »fuld løn«. Den forelæggende ret er af den opfattelse, at begrebet »fuld løn« vedrører den løn, der skal betales i den arbejdsperiode, der går forud for lønnen, i hvilken der

anmodes om årlig ferie (herefter »referenceperioden«), dvs. i hovedsagen den løn, der er omhandlet i denne doms præmis 10. Følgelig er Statssekretæren for finansielle anliggenders holdning i overensstemmelse med den nationale lovgivning.

- 13 Den forelæggende ret har i øvrigt anført, at selv om direktiv 2003/88 sikrer retten til en årlig betalt ferie af mindst fire ugers varighed, herunder i tilfælde af fuldstændig uarbejdsdygtighed, indeholder direktivet ingen angivelse af størrelsen af den løn, der skal udbetales under denne årlige ferie.
- 14 Den forelæggende ret har anført, at Domstolen i dom af 16. marts 2006, *Robinson-Steele* m.fl. (C-131/04 og C-257/04, EU:C:2006:177), og af 20. januar 2009, *Schultz-Hoff* m.fl. (C-350/06 og C-520/06, EU:C:2009:18), fastslog, at en arbejdstager under sin årlige ferie skal modtage sin »normale« løn. Den forelæggende ret har i denne forbindelse anført, at størrelsen af den løn, som sagsøgeren i hovedsagen oppebar under sin årlige ferie, er den samme som den, han fik i »referenceperioden«.
- 15 Den forelæggende ret har imidlertid henvist til, således som Domstolen også har præciseret i præmis 25 i dom af 20. januar 2009, *Schultz-Hoff* m.fl. (C-350/06 og C-520/06, EU:C:2009:18), at formålet med retten til årlig betalt ferie er forskelligt fra formålet med retten til sygeorlov.
- 16 Henset til denne betragtning er den forelæggende ret i tvivl om, hvorvidt den omstændighed, at der ved fastsættelsen af størrelsen af den løn, der skal betales under en årlig betalt ferie, tages hensyn til nedsættelsen af lønnen som følge af uarbejdsdygtighed, påvirker den pågældende arbejdstagers ret til årlig betalt ferie.
- 17 På denne baggrund har Rechtbank Overijssel (retten i første instans i Overijssel) besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:
 - »1) Skal artikel 7, stk. 1, i [direktiv 2003/88] fortolkes således, at arbejdstageren ikke mister sin løn eller en del heraf, fordi han har udøvet sin ret til årlig ferie? Eller skal denne bestemmelse fortolkes således, at arbejdstageren [oppebærer] sin løn, når han udøver sin ret til årlig ferie, uanset årsagen til, at han ikke arbejder i ferien?
 - 2) Skal artikel 7, stk. 1, i [direktiv 2003/88] fortolkes således, at den er til hinder for national lovgivning og praksis, hvorefter en arbejdstager, som på grund af sygdom er uarbejdsdygtig, i sin årlige ferie [oppebærer] sin løn på det niveau, den havde umiddelbart forud for den årlige ferie, selv om denne løn på grund af en lang periode med uarbejdsdygtighed er lavere end lønnen ved fuld arbejdsdygtighed?
 - 3) Skal den alle arbejdstagere tilkommende ret til en årlig betalt ferie i henhold til artikel 7 i [direktiv 2003/88] og i henhold til fast EU-retspraksis fortolkes således, at nedsættelsen af denne løn i den årlige ferie er i strid hermed?«

Om de præjudicielle spørgsmål

- 18 Med de præjudicielle spørgsmål, som skal behandles samlet, ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om artikel 7, stk. 1, i direktiv 2003/88 skal fortolkes således, at bestemmelsen er til hinder for nationale bestemmelser og praksis, hvorefter der – når en arbejdstager, som er uarbejdsdygtig som følge af sygdom, udøver sin ret til årlig ferie – ved

fastsættelsen af størrelsen af den løn, som arbejdstageren vil få udbetalt i forbindelse med sin årlige betalte ferie, tages hensyn til nedsættelsen som følge af uarbejdsdygtigheden af den løn, som arbejdstageren oppebar i referenceperioden.

- 19 I denne henseende bemærkes for det første, således som det fremgår af selve ordlyden af artikel 7, stk. 1, i direktiv 2003/88, at denne bestemmelse sikrer, at alle arbejdstagere har ret til årlig betalt ferie af mindst fire ugers varighed. Denne ret skal betragtes som et særligt vigtigt princip i Unionens sociallovgivning, som skal gennemføres af de kompetente nationale myndigheder inden for de udtrykkelige grænser, der er fastsat ved selve direktiv 2003/88 (jf. i denne retning dom af 25.6.2020, Varhoven kasatsionen sad na Republika Bulgaria og Iccrea Banca SpA, C-762/18 og C-37/19, EU:C:2020:504, præmis 53 og den deri nævnte retspraksis).
- 20 Eftersom retten til årlig betalt ferie er fastsat i artikel 7, stk. 1, i direktiv 2003/88, bemærkes for det andet, at direktivets bestemmelser, således som det fremgår af fjerde betragtning hertil, tilsigter en forbedring af arbejdstagernes sikkerhedsmæssige, hygiejnemæssige og sundhedsmæssige vilkår under arbejdet.
- 21 Femte betragtning til direktivet præciserer endvidere, at »[a]lle arbejdstagere bør have passende hvileperioder«.
- 22 Det fremgår udtrykkeligt af dette direktivs artikel 1, at direktivet fastsætter minimumsforskrifter for sikkerhed og sundhed i forbindelse med tilrettelæggelse af arbejdstiden, og at det navnlig finder anvendelse på minimumsperioder for årlige ferier.
- 23 Henset til disse formål er det ubestridt, at den ret til årlig ferie, der er fastsat i artikel 7 i direktiv 2003/88, har et dobbelt formål, nemlig dels at give arbejdstageren mulighed for at hvile ud efter udførelsen af de arbejdsopgaver, der påhviler denne i henhold til ansættelseskontrakten, dels at have en periode til rådighed, hvorunder denne kan slappe af og nyde sin fritid (dom af 25.6.2020, Varhoven kasatsionen sad na Republika Bulgaria og Iccrea Banca SpA, C-762/18 og C-37/19, EU:C:2020:504, præmis 57 og den deri nævnte retspraksis).
- 24 Arbejdstageren har nemlig normalt ret til en reel hviletid af hensyn til en effektiv beskyttelse af hans sikkerhed og sundhed (jf. i denne retning dom af 20.1.2009, Schultz-Hoff m.fl., C-350/06 og C-520/06, EU:C:2009:18, præmis 23).
- 25 Desuden er formålet med retten til en årlig betalt ferie i medfør af artikel 7, stk. 1, i direktiv 2003/88, der adskiller retten til årlig betalt ferie fra andre typer af fravær med andre formål, som f.eks. retten til sygeorlov, som har til formål at gøre det muligt for arbejdstageren at komme sig efter en sygdom, at give arbejdstageren mulighed for at hvile ud og have en periode til rådighed, hvorunder han kan slappe af og nyde sin fritid (jf. i denne retning dom af 30.6.2016, Sobczyszyn, C-178/15, EU:C:2016:502, præmis 25). Det formål, der forfølges med dette direktiv, og som består i at give arbejdstageren mulighed for at råde over en periode til hvile, afslapning og fritid med henblik på at beskytte sin sikkerhed og sundhed, forudsætter nemlig, at arbejdstageren tidligere har udøvet en aktivitet, der begrundes, at denne tildeles en sådan periode. Det følger heraf, at retten til årlig betalt ferie i princippet skal fastlægges på grundlag af faktiske arbejdsperioder, der er fuldført i henhold til en ansættelseskontrakt (jf. i denne retning dom af 25.6.2020, Varhoven kasatsionen sad na Republika Bulgaria og Iccrea Banca SpA, C-762/18 og C-37/19, EU:C:2020:504, præmis 58 og den deri nævnte retspraksis).

- 26 For det tredje har Domstolen i denne forbindelse præciseret, at begrebet »årlig betalt ferie« i artikel 7, stk. 1, i direktiv 2003/88 betyder, at der fortsat skal udbetales løn under den »årlige ferie« i direktivets forstand, og at arbejdstageren med andre ord skal modtage sin normale løn under denne hvileperiode (dom af 13.12.2018, Hein, C-385/17, EU:C:2018:1018, præmis 32 og den deri nævnte retspraksis).
- 27 Arbejdstageren skal under denne ferie således stilles i en tilsvarende situation lønmæssigt som under arbejdsperioder (dom af 13.12.2018, Hein, C-385/17, EU:C:2018:1018, præmis 33 og den deri nævnte retspraksis).
- 28 Selv om strukturen af en arbejdstagers normale løn som sådan henhører under bestemmelser og praksis, der er reguleret ved medlemsstaternes lovgivning, kan denne ikke have nogen virkning på arbejdstagerens ret til, i sin periode med hvile og afslapning, at nyde tilsvarende økonomiske vilkår som under udførelsen af sit arbejde (dom af 13.12.2018, Hein, C-385/17, EU:C:2018:1018, præmis 34 og den deri nævnte retspraksis).
- 29 I visse særlige situationer, hvor arbejdstageren ikke er i stand til at opfylde sine funktioner, kan en medlemsstat desuden ikke gøre retten til årlig betalt ferie betinget af, at den pågældende faktisk har arbejdet (jf. i denne retning dom af 25.6.2020, Varhoven kasatsionen sad na Republika Bulgaria og Iccrea Banca SpA, C-762/18 og C-37/19, EU:C:2020:504, præmis 59 og den deri nævnte retspraksis).
- 30 Det forholder sig bl.a. således med hensyn til arbejdstagere, der er fraværende fra arbejdet på grund af sygeorlov i løbet af referenceperioden. Som det fremgår af Domstolens praksis, sidestilles disse arbejdstagere nemlig for så vidt angår retten til årlig betalt ferie med dem, der har udført faktisk arbejde i denne periode (dom af 25.6.2020, Varhoven kasatsionen sad na Republika Bulgaria og Iccrea Banca SpA, C-762/18 og C-37/19, EU:C:2020:504, præmis 60 og den deri nævnte retspraksis).
- 31 Domstolen har i denne forbindelse anført, at den omstændighed, at der opstår uarbejdsdygtighed på grund af sygdom, i princippet er uforudsigelig og uafhængig af viljen til at arbejde. Dette følger i det væsentlige ligeledes af Den Internationale Arbejdsorganisations konvention nr. 132 af 24. juni 1970 om årlig ferie med løn, som revideret, hvis principper ifølge sjette betragtning til direktiv 2003/88 skal tages i betragtning med henblik på fortolkning af dette. Som det følger af konventionens artikel 5, stk. 4, skal perioder med fravær på grund af sygdom anses for fravær fra arbejdet »af grunde, som den beskæftigede ikke er herre over«, og som skal »medregnes til beskæftigelsesperioden« (jf. i denne retning dom af 4.10.2018, Dicu, C-12/17, EU:C:2018:799, præmis 32).
- 32 Det følger heraf, at en arbejdstagers ret til en minimal årlig betalt ferie, som sikret i EU-retten, ikke kan begrænses med henvisning til, at arbejdstageren ikke har kunnet opfylde sin forpligtelse til at arbejde på grund af sygdom i referenceperioden (jf. i denne retning dom af 25.6.2020, Varhoven kasatsionen sad na Republika Bulgaria og Iccrea Banca SpA, C-762/18 og C-37/19, EU:C:2020:504, præmis 63 og den deri nævnte retspraksis).
- 33 Domstolen har således fastslået, at den normale løn, som udbetales under den årlige betalte ferie, har til formål at gøre det muligt for arbejdstageren faktisk at afholde den ferie, som vedkommende har ret til. Når den løn, som udbetales i forbindelse med årlig betalt ferie i henhold til artikel 7,

stk. 1, i direktiv 2003/88, er lavere end den normale løn, som arbejdstageren modtager i perioder med faktisk arbejde, opstår der en risiko for, at arbejdstageren foranlediges til ikke at tage sin årligt betalte ferie (dom af 13.12.2018, Hein, C-385/17, EU:C:2018:1018, præmis 44).

- 34 I det foreliggende tilfælde er det ubestridt, at størrelsen af den løn, som sagsøgeren i hovedsagen fik udbetalt under sin årlige betalte ferie, i medfør af de nationale bestemmelser og praksis, der finder anvendelse på hovedsagen, er den samme som den, han har oppebåret i referenceperioden. Den nederlandske regering har i sit skriftlige indlæg for Domstolen konkluderet, at sagsøgeren i hovedsagen således under den årlige ferie befandt sig i en økonomisk situation, der var sammenlignelig med hans situation i referenceperioden.
- 35 Det er ganske vist ubestridt, at sagsøgeren i hovedsagen i den årlige ferieperiode således har haft økonomiske vilkår, der kan sammenlignes med dem, der gælder for ham i hans arbejdsperioder, som omhandlet i den retspraksis, der er nævnt i denne doms præmis 27.
- 36 Det må imidlertid for det første konstateres, at en national lovgivning eller praksis, hvorefter størrelsen af den løn, som en arbejdstager oppebærer under sin årlige betalte ferie, er den samme som den, vedkommende fik udbetalt i referenceperioden, uden at der tages hensyn til den omstændighed, at denne løn er blevet nedsat på grund af uarbejdsdygtighed på grund af sygdom, i det væsentlige indebærer, at retten til årlig betalt ferie i henhold til direktiv 2003/88 gøres betinget af forpligtelsen til at have arbejdet på fuld tid i denne periode.
- 37 For det andet, som generaladvokaten har fremhævet i punkt 31 i forslaget til afgørelse, ville accepten af, at en arbejdstager, der udøver sin ret til årlig betalt ferie, modtager en højere eller lavere løn afhængig af, om han er uarbejdsdygtig, når han udøver denne ret, gøre værdien af nævnte ret afhængig af den dato, hvorpå denne udøves.
- 38 For det tredje bemærkes, at selv om sagsøgeren i hovedsagen, således som den nederlandske regering har anført, under sin årlige betalte ferie har oppebåret en løn, der svarer til den, han fik udbetalt i referenceperioden, forholder det sig ikke desto mindre således, at denne løn er lavere end den, som han ville have oppebåret, hvis han ikke havde været uarbejdsdygtig på grund af sygdom i denne periode.
- 39 Det følger således af den retspraksis, som er nævnt i denne doms præmis 25 og 30, at eftersom uarbejdsdygtighed, der opstår på grund af sygdom, i princippet er uforudsigelig og uafhængig af den pågældende arbejdstagers vilje, skal arbejdstagere, som er på orlov fra arbejdet på grund af sygdom i referenceperioden, for så vidt angår retten til årlig betalt ferie sidestilles med de arbejdstagere, der faktisk har udført arbejde i denne periode. Retten til årlig betalt ferie skal i en sådan situation dermed i princippet fastsættes på baggrund af faktiske arbejdsperioder, der er fuldført i henhold til en ansættelseskontrakt, uden at der tages hensyn til den omstændighed, at størrelsen af denne løn er blevet nedsat som følge af uarbejdsdygtighed på grund af sygdom.
- 40 Henset til formålet med den årlige betalte ferie, som er anført i denne doms præmis 25, kan den omstændighed, at årsagen til arbejdstagerens uarbejdsdygtighed vedvarer under den førnævnte årlige betalte ferie for arbejdstageren, desuden ikke have betydning for dennes ret til at modtage løn uden nedsættelse under denne ferie.
- 41 I lyset af ovennævnte betragtninger skal de forelagte spørgsmål besvares med, at artikel 7, stk. 1, i direktiv 2003/88 skal fortolkes således, at den er til hinder for nationale bestemmelser og praksis, hvorefter der – når en arbejdstager, som er uarbejdsdygtig som følge af sygdom, udøver sin ret til

årlig ferie – ved fastsættelsen af størrelsen af den løn, som arbejdstageren vil få udbetalt i forbindelse med sin årlige betalte ferie, tages hensyn til nedsættelsen som følge af uarbejdsdygtigheden af den løn, som arbejdstageren oppebar i referenceperioden.

Sagsomkostninger

- 42 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagsomkostningerne. Bortset fra de nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Anden Afdeling) for ret:

Artikel 7, stk. 1, i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2003/88/EF af 4. november 2003 om visse aspekter i forbindelse med tilrettelæggelsen af arbejdstiden skal fortolkes således, at den er til hinder for nationale bestemmelser og praksis, hvorefter der – når en arbejdstager, som er uarbejdsdygtig som følge af sygdom, udøver sin ret til årlig ferie – ved fastsættelsen af størrelsen af den løn, som arbejdstageren vil få udbetalt i forbindelse med sin årlige betalte ferie, tages hensyn til nedsættelsen som følge af uarbejdsdygtigheden af den løn, der skal betales i den arbejdsperiode, der går forud for lønnen, i hvilken der anmodes om årlig ferie.

Underskrifter